

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΘΗΡΑΙΟΥ

Τακτικού καθηγητού της Φιλοσοφίας

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ *

Μία θεμελιώδης όντολογική διασάφησης τῆς μεταξύ των σχέσεως

“Ότι ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη ὑπὸ τὴν μορφήν, εἰδικώτερον, τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐπὶ τῆς πρακτικῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς, δηλ. ὡς τεχνολογία, ἐπελέγη ὡς τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ ΙΕ΄ Παγκοσμίου Συνεδρίου τῆς Φιλοσοφίας, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου μία ἔνδειξις, ὅτι ἡ ἔννοιά τῆς, ἐν σχέσει πρὸ πάντων πρὸς τὴν σημερινὴν ζωὴν, ἔχει καταστῆ τόσον προβληματική, ὥστε νὰ χρειάζεται μίαν νέαν διασάφησην τοῦ περιεχομένου τῆς διὰ νὰ θεμελιωθῇ καὶ πάλιν τὸ ἀνθρώπινον νόημά τῆς.

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἀναγκαῖον — καί, ἐκτὸς τούτου, ἔνεκα τοῦ περιορισμένου τοῦ χρόνου, οὔτε καὶ δυνατόν — νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς συγκεκριμένας σχέσεις, αἱ ὁποῖαι, ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις, προωθοῦνται εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῆς προσοχῆς μας μὲ σταθερῶς αὐξανομένην ἀπειλητικότητα: αὐξουσα ἔντασις τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς μας, ὁ ὁποῖος ἀφ’ ἐνὸς μὲν ἀπειλεῖ τὴν ψυχικὴν μας ἰσορροπίαν, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ἐξαντλεῖ τὰς σωματικὰς μας δυνάμεις, προβλήματα τῶν μεγαλουπόλεων, κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν χάσμα μεταξύ πτωχῶν καὶ πλουσίων, ρύπανσις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντός μας, πυρηνικὸς ἀνταγωνισμὸς κλπ. Ἐν ὅψει τῆς καταστάσεως ταύτης ἡ ἐρώτησις ἀνακύπτει ἀφ’ ἑαυτῆς, πῶς ὅλη αὕτη ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία προέκυψεν ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν ζωτικότητα μιᾶς ὀλοτελῶς αὐτονομηθείσης ἐπιστήμης, θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ μετατραπῇ δι’ ἄλλην μίαν φορὰν εἰς μίαν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου προάγουσαν καὶ ὄχι, ὅπως σήμερον, ἀπειλοῦσαν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Δὲν πρόκειται, βεβαίως, εἰς τὰ ἐπόμενα νὰ προτείνωμεν λύσεις, αἱ

* Μετάφρασις ἀνακοινώσεως εἰς τὸ ΙΕ΄ Παγκόσμιον Συνέδριον τῆς Φιλοσοφίας (Βάρνα, 17 - 22 Σεπτεμβρίου 1973).

ὅποῖαι νὰ φέρουν καὶ πάλιν ἓνα τεχνικὸν - ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα: ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ, ὅτι ὁ πλοῦτος τῆς δὲν πρέπει νὰ σπαταλᾷται καὶ ὅτι τὰ προϊόντα τῆς δὲν πρέπει νὰ μοιράζωνται κατὰ ὑπερβολικὰ ἄνισον τρόπον, ὅτι ἓνας προγραμματισμὸς εἰς παγκόσμιον κλίμακα τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπινου μας μέλλοντος ἐπιβάλλεται — ὅλα αὐτὰ τὰ «πρέπει» εἶναι δυνατόν ἀσφαλῶς νὰ ὀδηγήσουν εἰς λύσεις θεωρητικῶς ἄνευ ψόγου, τὰς ὁποίας ἡμπορεῖ κανεὶς ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐπεξεργασθῇ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, παραμένουν ὅμως μετέωροι ἐφ' ὅσον δὲν ἐρωτήσωμεν ἀρκετὰ ριζικὰ σχετικῶς πρὸς τὸν ὄντολογικὸν χαρακτήρα τοῦ «πρέπει» τούτου. Διὰ τὴν «πρέπει», ὄντως, κανεὶς (δηλ. καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ὡς ἄτομον, ἢ καὶ ὅλοι μαζί ὡς μία ἀνθρώπινη κοινότης τὴν ὁποίαν ἐνώνει ἓνας κοινὸς σκοπὸς) νὰ ἀγωνίζεται δι' ἓνα καλλίτερον, ἢ τοῦλάχιστον ἓνα ἀσφαλέστερον, μέλλον τοῦ ἀνθρώπινου γένους; Εἶναι ἄραγε τόσον αὐτονόητον, ὅτι ἐνδιαφερόμεθα πράγματι νὰ ἀποτρέψωμεν τὸν κατακλυσμὸν, τοῦ ὁποίου τὴν ἔλευσιν διαισθανόμεθα; Μήπως εἰς τὸ παρελθὸν ὀλόκληροι πολιτισμοὶ δὲν κατεστράφησαν διότι, παρὰ τὰς προειδοποιήσεις ὀλίγων ὀρθοφρονούντων, ἐπροχώρουν μὲ ἀῤῥακτονίαν ἀπάθειαν πρὸς τὸ διαφαινόμενον τέλος τῶν; Καὶ ἀκόμη: μήπως ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους κοινωνικοὺς διανοητὰς μας δὲν ὁμίλησεν περὶ τῆς «ἀπο-γοητεύσεως» (Entzauberung) τοῦ κόσμου μας διὰ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, μιᾶς ἀπογοητεύσεως ἢ ὁποία βεβαίως θὰ πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ὁ θάνατος κάθε νοηματικῆς ποιότητος μέσα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς αὐξούσης ἐκλογικεύσεως τῶν δομῶν του; Πρὸς τί νὰ ἐφαρμόξῃ ἀκόμη κανεὶς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τεχνικὴν διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον, ὅταν αὐταὶ αἱ ἰδία δυνάμεις καταστρέφουν τὸ νοηματικὸν θεμέλιον διὰ τὴν ἐπιβίωσίν του;

Αὐταὶ εἶναι ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι προφανῶς ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὰ πλαίσια καὶ τὰς δυνατότητας τῆς εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς θεωρήσεως, καὶ τὰς ὁποίας βεβαίως ἐπιτρέπεται κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς φιλοσοφικὰς. Ἐν τούτοις, ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν ἡμπορεῖ ἀκόμη κανεὶς νὰ ὁμιλῇ διὰ «φιλοσοφίαν»; Μήπως καὶ ἡ ἰδία ἡ φιλοσοφία δὲν τίθεται σήμερον ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστήμαι ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, καὶ δὲν ἀπειλεῖται ἡ ἰδία ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς, ὁ λόγος, δηλ. ἡ φωτισμένη, λογικὴ, τὸν κόσμον καὶ τὸ νοηματικὸν του περιεχόμενον ἀντικειμενικοποιούσα σκέψις, διὰ τῆς κοινωνικῆς ἀναταραχῆς καὶ τῆς σχετικοποιήσεως τῶν ἀξιῶν ὡς διαμορφωτικὴ δύναμις τοῦ καιροῦ μας;

Θὰ μοῦ συγχωρηθῇ, ἐλπίζω, ἔάν, γυμνασμένος εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Martin Heidegger ἐπιχειρήσω νὰ ἀναχθῶ εἰς τὴν μεγάλην ποιητικὴν καὶ γλωσσικὴν παράδοσιν τῆς πατρίδος μου, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παρακολουθήσω ἐκεῖ, δι' ἄλλην μίαν φοράν, τὰ ἵχνη τῆς ἀνακύψεως τοῦ λόγου,

της θεμελιώδους ἀρχῆς ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν βάσιν τόσον τῆς ἐπιστήμης ὅσον καὶ τῆς φιλοσοφίας, τόσον τῆς τεχνικῆς ὅσον καὶ τῆς θεωρίας. "Οἱ εἰς τὸν χώρον αὐτὸν συναντῶμεν ὡς ἓνα ἐξόχως ἀξιοπρόσεκτον φαινόμενο, εἶναι ἡ σχεδὸν ἀπότομος ἀντίθεσις μεταξὺ αὐτῆς τῆς ποιητικῆς καὶ μυθολογικῆς ἐννοίας τοῦ λόγου καὶ ἐκείνης τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν φιλοσοφίαν. Κατὰ τὸν Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη ὁ λόγος (ἢ οἱ λόγοι) εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα ὁδὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν: «ἔδοξε δὴ μοι χρῆναι (λέγει ὁ Σωκράτης εἰς τὸν πλατωνικὸν «Φαίδωνα») εἰς τοὺς λόγους καταφυγόντα ἐν ἐκείνοις σκοπεῖν τῶν ὄντων τὴν ἀλήθειαν» (99e). "Οἷως ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν, ἔχουν λόγος καὶ λέγω παντοῦ εἰς τὸ ἔπος τὴν σημασίαν μιᾶς πονηρᾶς καὶ κολακευτικῆς ὁμιλίας, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ πραγματικοῦ στόχου τοῦ ὁμιλοῦντος ἀπὸ τὸν συνομιλητὴν του. Εἰς τὴν Ὀδυσσεϊαν π.χ. (1, 56) ἡ Καλυψὼ προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ κοντὰ τὴν τὸν Ὀδυσσεᾶ «μὲ τρυφεροὺς καὶ πονηροὺς λόγους» (*μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοις*) καὶ εἰς τὸ περίφημον Προοίμιον τῆς «Θεογονίας» τοῦ Ἡσιόδου ἐμφανίζονται αἱ Μοῦσαι πρὸ τῶν ποιμένων καὶ ὑποστηρίζουν τὸ προνόμιόν των «νὰ λέγουν ψεῦδη» (*ψεῦδεα λέγειν*), τὰ ὁποῖα νὰ ὁμοιάζουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Συνεχῶς ἐπανέρχονται ἐκφράσεις ὡς «*ψεῦδη καὶ αἰμύλιοι λόγοι*», «*ψευδεῖς λόγοι*», μάλιστα δὲ συχνὰ συνδεδεμέναι μὲ «*ἀμφιλογίας*» καὶ «*ῥιδας*». Ἀκόμη καὶ ἐκεῖ, ὅπου «*λέγω*» λαμβάνει τὴν σημασίαν τοῦ διηγεῖσθαι, ἡμπορεῖ κανεὶς διὰ τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ διηγεῖσθαι τοῦτο δὲν ἔχει τὴν ἐννοιαν τῆς μονοσημάντου ἐκθέσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ μόνον ἐνὸς γοητευτικοῦ μέσου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλπίζει κανεὶς νὰ ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀκούοντος ἀπὸ ἄλλα, σπουδαιότερα γεγονότα (πρβ. τὸ «*ἔτερπε λόγοις*» ἐν Ἰλιάδι 15, 390).

Εἰς τί, τώρα, συνίσταται ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ ὁμιλῶν θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀποτρέψῃ διὰ τῆς διηγηματικῆς του δυνάμεως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀκροατοῦ του; Τοῦτο θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐν γένει τὸ ἐπικάϊρον παρὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μὴ ἐπικάϊρον, ἥτοι τὸ παρελθόν. Διότι, ὡς γνωστόν, παρὸν εἶναι διὰ τὸν Ἕλληνα τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα κάθε ὄντος, μάλιστα δὲ τοῦ ὄντος κατ' ἐξοχὴν, τοῦ θεοῦ: αἱ Μοῦσαι τῆς «Θεογονίας» (στ. 36-40) «*τέρπονσι*» τὸν Δία διὰ τοῦ ἄσματος των, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκθέτουν «*τὰ ὄντα, τὰ τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἔόντα*», ἐννοοῦσαι μὲ τὴν ἐκφρασιν «*τὰ ὄντα*» τὸ αἰώνιον, μακάριον παρὸν τῶν θεῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εἰς τὴν γενεάν τῶν Τιτάνων ἀφορῶσαν προϊστορίαν.

Θὰ ἡμποροῦσε ἴσως κανεὶς νὰ προσδιορίσῃ ἐγγύτερον αὐτὸ τὸ αἰωνίως μακάριον παρὸν τῶν θεῶν προσπαθῶν, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἡσιόδειον «Θεογονίαν», νὰ τὸ ταυτίσῃ πρὸς τὸν ἔρωτα. Τὸ θεῖον ὄν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ οὐδέτερον ὄν τῶν πρῶτων ἀρχῶν τοῦ παντός (τοῦ Χάους π.χ.),

προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Διότι ἔρως εἶναι ἐκείνη ἀκριβῶς ἡ ἀρχή, ἡ ὁποία ὀλοκληρώνει κάθε θεὸν μὲ τὸ γυναικεῖον τοῦ σύτοιχον καὶ ἀφουπνίζει ἐντὸς τοῦ ἐκείνην τὴν γλυκεῖαν ἐπιθυμίαν, ἡ ὁποία παραλύνει τὰ μέλη τοῦ (ἔρως *λυσιμελής*). Τὸ θεῖον ὄν, τὸ αἰώνιον παρὸν, πρέπει, ἐπομένως, νὰ νοηθῇ ὡς μιὰ μὴ - ὑπερβατική ἐνδοκοσμικότης, μάλιστα δὲ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐνὸς καθολικοῦ μὴ - ἐξίστασθαι, μιᾶς ἀπουσίας κατακτητικῆς ὁρμῆς πρὸς τὸ μέλλον, ἐπομένως μιᾶς καταστάσεως ἀσθενείας, ἡ ὁποία, φυσικά, μόνον διὰ τῆς πονηρίας, δηλ. τοῦ λόγου, εἶναι δυνατόν νὰ προστατευθῇ.

Κάθε προστασία προϋποθέτει, ἐκτὸς τοῦ μέσου, διὰ τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖται, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον χρειάζεται τὴν προστασίαν, καὶ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει κανεὶς νὰ προστατευθῇ τὸ ἀγαθόν. Εἶναι φανερόν, ὅτι προστατεύει κανεὶς κάτι ἀπὸ μίαν ἐπίθεσιν, ἀπὸ ἓνα κίνδυνον ὁ ὁποῖος τὸ ἀπειλεῖ. Ὅταν, ἐπομένως, τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προστατευθῇ, εἶναι τὸ αἰώνιον παρὸν τῆς ἐρωτικῆς ἐγκοσμιότητος τῆς θείας ὑπάρξεως θὰ πρέπει ἀπὸ τοῦτο νὰ συναγάγωμεν, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν κίνδυνον δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ μέλλον (ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ πλησιάζοντος, τοῦ ἀθεμίτως προχωροῦντος διὰ τὴν χειρῶσιν καὶ κατακτῆσιν) καὶ ὅτι, ἐπομένως, τὸ μέλλον ἐπιδιώκεται νὰ ἀποτραπῇ διὰ τοῦ πονηροῦ λόγου. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω: ὅποιος θέλει νὰ ἔλθῃ ἐγγύτερα πρὸς τὴν θεῖαν ὑπαρξιν, αὐτὸς ἔχει προφανῶς βαθεῖαν τὴν συνείδησιν τῆς πτωχείας καὶ τῆς ἐνδεείας τοῦ καὶ ἐλπίζει νὰ ὑπερβῇ καὶ τὰς δύο διὰ τῆς οἰκειώσεως τῆς θείας οὐσίας. Οὕτω ὁ Ἔρως εἰς τὸ πλατωνικὸν «Συμπόσιον» ἐμφανίζεται ὡς ὁ υἱὸς τῆς Πενίας καὶ τοῦ Πόρου, ἐπομένως ὡς ἓνα μεικτὸν ὄν (ἓνας δαίμων), τὸ ὁποῖον «ἀεὶ τινὰς (203 d) πλέκει μηχανὰς» πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ πλησιάσῃ ἐγγύτερα τὴν θεῖαν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας ἡ ἐρωτικὴ - λυσιμελής οὐσία ἐνσαρκοῦται εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἀφροδίτης. Ὅμοιως δὲ καὶ εἰς τὴν ἡσιόδειον διήγησιν (Θεογ. στ. 507 κέξ.) ὁ Προμηθεὺς προσπαθεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπερβῇ τὴν πενίαν τοῦ διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐξαπατήσεως τοῦ Διὸς «δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ» (στ. 540).

Εἰς τὰ χωρία αὐτά, ἐπομένως, εὐρίσκόμεθα πρὸ ἐνὸς θεμελιώδους ὀντολογικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς οὐσίας τῆς τέχνης, δηλ. τῆς πρὸς τὴν πρακτικὴν δρᾶσιν καὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου κατευθυνομένης τεχνικῆς καὶ ἐπιστήμης, ὡς ἐνὸς ἐξ-ίστασθαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς ἀορίστως αἰσθητῆς πραγματικότητος, ὡς μιᾶς προσπαθείας τοῦ εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἐρωτικῆς «ἱκανοποιήσεως» (*gratification*, διὰ τὴν μεταχειρισθῶ ἓνα σήμερον συνηθισμένον ὄρον) ἱσταμένου νὰ ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὸς μέρος ἔστω τῆς θείας ὑπάρξεως, τῆς ὁποίας ἔχει μόνον ὅλως ἀτελεῖ ἐμπειρίαν. Τέχνη ἢ μηχανή, τεχνικὴ ἢ μηχανικὴ, εἶναι ἐκ-στατική, εἰς τὸ μέλλον κατευθυνομένη, προ-λαμβάνουσα ὑπαρξιν, ἡ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον

συλεῖ τὴν ἄνετον, πρὸς κάθε ἐνέργειαν ἐχθρικήν, μακαριότητα καὶ θεϊκότητα τῆς ζωῆς διὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἑνα ὅλοεν καὶ περισσότερον προχωροῦντα, ὅλοεν καὶ περισσότερον «προοδεύοντα» βιασμόν τῆς νοηματικῆς ἢ ἐρωτικῆς διαστάσεως τῆς ὑπάρξεως. Εἶναι ἡ τραγικότης τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας τὴν μετέχῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκ-στασιν καὶ οὕτω τὴν καταστροφήν τὸ ἐρωτικόν, θεῖον στοιχεῖον τοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁμως πλευράν: τὴν τέχνην τοῦ Προμηθέως, ἡ ὁποία συμπαρασύρει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δαιμονικὴν δραστηριότητα τοῦ τιτανικοῦ, γνωρίζει πάλιν ὁ Ζεὺς μὲ τὸν τρόπον τοῦ τὴν μεταίωση διὰ τῆς παραλυτικῆς δυνάμεως τῆς θείας οὐσίας, τοῦ ἔρωτος εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆινης Ἀφροδίτης, τῆς πρώτης γυναικός, τῆς Πανδώρας. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θέτει εἰς κίνησιν μίαν προοδευτικὴν διαλεκτικὴν, ἡ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξασθενεῖ τὸ τιτανικόν στοιχεῖον τῆς τέχνης διὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ πάλιν εἰς τὴν θέσιν τοῦ τῆν ἐρωτικὴν θεϊκότητα τῆς ὑπάρξεως.

Ἦρχισαμεν τὴν ἐδῶ ἐκδιπλωθεῖσαν σειρὰν τῶν σκέψεών μας διὰ τῆς ἀναφορᾶς μας εἰς τὴν ἀξιοσημεῖωτον παρατήρησιν, ὅτι ὁ λόγος ἀρχικῶς δὲν σημαίνει μίαν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ὅπως τοῦναντίον μίαν ἀπόκρυψιν καὶ συγκάλυψιν αὐτῆς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως ἐπεκράτησεν ἡ τάσις τὴν ἐξαίρεται πρωτίστως ἡ ἰδιότης τοῦ λόγου ὡς ἀποκαλύπτοντος τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὕτω μονίμως τὴν παραμερίζεται ἡ ἀνησυχητικὴ τοῦ προέλευσις, ἡ βαθέως εἰς τὴν διάστασιν τοῦ μύθου εἰσχωροῦσα οὐσία του, ὡς κάτι τὸ ὁποῖον δὲν ἀφορᾷ πλέον εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Τὸν λόγον διατί τοῦτο συνέβη ἡμποροῦμεν ἐπίσης τὴν ἀναζητήσωμεν εἰς τὸν Ἡσίοδον. Διότι ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως καὶ τῆς Πανδώρας εἰς τὰ «Ἔργα» ὁ Ἡσίοδος ὁμιλεῖ δι' ἕνα ἄλλον λόγον («ἕτερον λόγον», στ. 106), ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἰδιότητα τὴν ἐξηγῇ τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν προοδευτικὴν τὴν χειροτέρευσιν, ἀπὸ μιᾶς πρώτης ἀρχῆς («ἐκκορυφώσω»), «ἐδ' καὶ ἐπισταμένως», ἥτοι αὐτὴν τὴν φορὰν χωρὶς ψεύδη καὶ πονηρίας. Ἡ πρώτη αὐτῇ ἀρχὴ εἶναι ἡ κοινὴ καταγωγὴ θεῶν καὶ ἀνθρώπων («ὁμῶς γεγάσι»), δηλ. ἀκριβῶς ἡ κοινὴ ἐρωτικὴ φύσις των, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς ὁποίας ἐξεταζόμενον τὸ αἷτιον τῆς δυστυχίας τοῦ ἀνθρώπου διαβλέπεται εἰς τὴν τιτανικότητα μιᾶς δυνάμεως, ἡ ὁποία τὸν παρασύρει, ἀλλ' ἡ ὁποία δὲν ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν του. Οὕτως ἀνακύπτει ὁ «ἕτερος», ὁ φιλοσοφικός, λόγος ὡς ἀποκάλυψις τῆς τέχνης ὡς μιᾶς πονηρίας, ἡ ὁποία δὲν κατορθώνει τὴν νικῆσιν τὴν πονηρίαν τοῦ ἔρωτος — τοῦ θεοῦ — καὶ ὡς τὸ καθαρὸν, ἀγνὸν βλέμμα, τὸ μὴ ἐσκοτισμένον πλέον ἀπὸ κανενὸς εἶδους διαλεκτικῆς, τὸ ὁποῖον ἀντιλαμβάνεται τὴν ματαιότητα, τὸ ἀδιέξοδον τῆς ἐκ-στάσεως

καὶ οὕτω τὴν θεραπείει. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ὅπου ἡ τεχνικὴ ἐρωτᾶται καὶ πάλιν πιεστικὰ ὡς πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς τῆς ἀντινομίας, θὰ μᾶς ἐσυγχωρεῖτο ἴσως νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀνωτέρω διαγραφείσαν θεμελιώδη ὄντολογίαν τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου εἰς τὴν συνάρτησίν του ἰδίως πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν ἐπιστήμην ὡς κάτι τὸ ὄχι τελείως ἀμελητέον.

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΘΗΡΑΙΟΣ